

РОЛЬ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ ТРУДОВОГО ПРАВА

Володимир Володимирович КУЗЬМЕНКО,

*кандидат юридичних наук, суддя Шостого
апеляційного адміністративного суду*

У процесі розбудови України як незалежної правової держави, українські вчені та законодавці традиційно звертаються до позитивного досвіду і традицій, які сформувались у розвинених країнах світу в сфері захисту прав і свобод людини. Однією із сфер, у яких захист прав і свобод людини і громадянина потребує більш сучасної регламентації із урахуванням досвіду більш розвинених держав світу, є сфера трудових правовідносин, адже в Україні все ще зберігає чинність законодавство про працю, прийняте за радянських часів.

В юридичній літературі все ще ведуться дискусії стосовно ролі судової практики у системі джерел трудового права України. Часто це явище отожднюється із судовим прецедентом, як джерелом права, хоча ці явища необхідно розмежовувати. Так само, дискусійною залишається роль судової практики. А тому, тематика нашого дослідження зберігає свою актуальність, не зважаючи на наявність ряду праць у цій сфері.

Питання судової практики, як джерела права, досліджувалось у працях таких науковців, як: А. К. Безіна, І. Г. Бовсуновська, Н. А. Бондаренко-Зелінська, І. В. Борщевський, С. В. Вишновецька, В. Я. Головатий, Н. А. Гураленко, О. Р. Дашковська, П. І. Жигалкін, В. І. Завидяк, К. І. Кеник, Д. В. Кирилюк, О. І. Кіт, В. А. Костюк, С. В. Ломакіна, Р. А. Майданик, С. П. Погребняк, С. М. Прилипко, П. М. Рабінович, Т. В. Росік, О. Ф. Скакун, К. А. Томашевський, Д. Ю. Хорошковська, С. В. Шевчук, О. М. Ярошенко тощо. Але разом із тим, більшість досліджень, присвячених цьому питанню, є загальнотеоретичними, тобто є такими, які не стосуються системи джерел трудового права України. Саме тому, аналіз поняття та ролі судової практики у системі джерел трудового права України є необхідним для удосконалення правового регулювання сфери трудового права нашої держави.

Наш аналіз засвідчив, що роль судової практики полягає в тому, що вона є критерієм правильного й однакового застосування норм трудового законодавства, сприяє виявленню прогалин у трудовому законодавстві, неоднозначності змісту окремих його норм, а також створює основу для вдосконалення норм і розвитку трудового законодавства. Тому, із здійсненого аналізу можна зробити висновок, що роль судової практики, як джерела трудового права України розкривається у наступних аспектах:

1) судова практика, як джерело трудового права України, встановлює правоположення нормативного характеру, які мають загальнообов'язковий характер;

2) судова практика, як джерело трудового права України, здійснює вплив на правозастосовчу практику та на законотворчу діяльність;

3) судова практика, як джерело трудового права України, урегулює нетипові ситуації правозастосування, які не знайшли регламентацію в актах законодавства про працю.

Так, специфіка першого із виділених аспектів обумовлена тим, що судова практика, як джерело трудового права України, встановлює правоположення нормативного характеру, які мають загальнообов'язковий характер. Як нами було встановлено раніше, правоположенням є результат судової діяльності та форма об'єктивізації усталеної судової практики. Це означає, що прийняття судом певного рішення, яке є джерелом трудового права (перелік яких наводився нами раніше), означає його загальнообов'язковість для регулювання трудових правовідносин. Наприклад, в Рішенні Конституційного Суду України у справі про свободу утворення профспілок від 18.10.2000 № 11-рп/2000 [1] було визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення статті 11 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», якими обмежується право громадян на свободу об'єднання. Загальнообов'язковий характер цього рішення означає, що право громадян на об'єднання у професійні спілки не може бути обмеженим, і саме цю норму мають враховувати суб'єкти трудових правовідносин. Тобто, правоположення про неконституційність обмеження права громадян на свободу об'єднання, має загальнообов'язковий характер.

Наступний виділений нами аспект, який характеризує роль судової практики як джерела трудового права України, полягає у тому, що судова практика здійснює вплив на правозастосовчу практику та на законотворчу діяльність. Вплив на правозастосовчу практику окреслений нами вище – прийняття відповідного рішення судом означає, що воно має враховуватись при врегулюванні трудових правовідносин. У свою чергу, вплив на законотворчу діяльність проявляється у тому, що виявлення прогалин у правовому врегулюванні трудових правовідносин за загальним правилом активізує діяльність законодавця до вирішення цієї проблеми. Наприклад, Рішення Конституційного Суду України у справі про свободу утворення профспілок від 18.10.2000 № 11-рп/2000 [1] призвело до внесення змін до статті 11 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15.09.1999 № 1045-XIV [2]. А отже, Рішення Конституційного Суду України по суті мало вплив на законотворчу діяльність і в результаті забезпечило удосконалення правового регулювання трудових правовідносин.

Останнім аспектом, який характеризує роль судової практики як джерела трудового права України, є те, що судова практика, як джерело трудового права України, урегулює нетипові ситуації правозастосування, які не знайшли регламентацію в актах законодавства про працю. Для роз'яснення даного аспекту також звернемось до практики Конституційного Суду України. Так, підставою для розгляду справи про тлумачення терміну «законодавство» була наявність неоднозначного розуміння при застосуванні окремими органами державної влади, а також підприємствами, установами та організаціями положення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України [3], за яким сфера застосування контракту визначається законодавством. Так, дійсно, зазначена норма містить доволі

розмите формулювання, яке на практиці може тлумачитись неоднозначно. Саме тому, Конституційний Суд у Рішенні від 09.07.1998 № 12-рп/98 [4] встановив, що термін «законодавство», який вживається у цій нормі охоплює закони України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також постанови Верховної Ради України, укази Президента України, декрети і постанови Кабінету Міністрів України, прийняті в межах їх повноважень та відповідно до Конституції України і законів України. Тобто, згідно даного аспекту судова практика дозволила встановити ту специфіку урегулювання трудових правовідносин, яка не була безпосередньо визначена у нормі законодавства про працю.

Таким чином, дослідження поняття та ролі судової практики засвідчило, що даний інститут є джерелом трудового права України. Це означає, що судова практика передбачає вироблення певних правил, які є загальнообов'язковими при урегулюванні трудових правовідносин. Роль судової практики розкрита нами у сукупності декількох аспектів. Як нами встановлено, судову практику доречно розглядати у контексті встановлення нею правоположень нормативного характеру, які мають загальнообов'язковий характер. Окрім того, судова практика дозволяє встановити прогалини у регламентації трудових правовідносин, що спонукає законодавця вирішувати існуючу проблематику регулювання.

Список використаних джерел:

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями народних депутатів України та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 8, 11, 16 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» (справа про свободу утворення профспілок): Рішення Конституційного суду України від 18.10.2000 № 11-рп/2000. *Офіційний вісник України*. 2000 р. № 43. стор. 131. стаття 1857. код акта 16978/2000
2. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15.09.1999 № 1045-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 45. ст.397
3. Кодекс законів про працю України. Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну «законодавство»): Рішення Конституційного суду України від 09.07.1998 № 12-рп/98. *Офіційний вісник України*. 1998 р. № 32. стор. 59. стаття 1209. код акта 5855/1998